

Julkaisutiedonkeruun avoin saatavuus -tieto

Julkaisutiedonkeruuseminaari, Turku, 31.8.2015

Jyrki Ilva, jyrki.ilva@helsinki.fi

Nykytilanne

- OKM:n tiedonkeruussa kerättyjen open access -tietojen laadussa toivomisen varaa (ks. [keväällä tehty selvitys](#))
 - Tiedoissa paljon ilmeisiä virheitä: julkaisuja sijoitettu väärään kategoriaan
 - Open access -julkaisuina raportoitujen julkaisujen tiedoissa ei usein mukana linkkiä julkaisun avoimeen versioon
- OA-tiedolle määriteltyjä kategorioita käytetään eri organisaatioissa eri tavoin – tiedot eivät yhteismitallisia
 - Etenkin ”ei open access -julkaisu” vs. ”ei tietoa”
 - Toistaiseksi yli 40% julkaisuista ”ei tietoa”-kategoriassa
- OA-tiedon kategorioiden jaottelu itsessään epätyydyttävä
- Julkaisun OA-status ei aina selkeä (embargot, versiot jne.) – tarvitaan tarkempaa määritelmää

Nykyinen avoin saatavuus -tieto: kategoriat

- 0 ei Open access -julkaisu
- 1 Open access -julkaisu
 - Julkaisu on ilmestynyt lehdessä tai sarjassa, jonka kaikki artikkelit tai osajulkaisut ovat pysyvästi ladattavissa ja luettavissa Internetin kautta ilman korvausta.
- 2 Open access -julkaisu, rinnakkaistallennettu
 - Tilausmaksullisessa lehdessä tai muussa lukijoiden kannalta maksullisessa teoksessa ilmestyneen julkaisun pysyvästi saatavilla oleva open access -kopio, joka on rinnakkaistallennettu esim. organisaation omaan tai tieteenalakohtaiseen digitaaliseen arkistopalveluun. Julkaisu voi olla joko ns. kustantajan versio tai tutkijan oma viimeinen (vertaisarvioitu) versio ja se voi olla saatavissa välittömästi tai kustantajan määrittämän kohtuullisen mittaisen (esim. puoli vuotta) embargoajan jälkeen. Julkaisu voi olla myös tiedeyhteisön käyttöön ennen virallista julkaisua annettu pre print -versio, jos se on pysyvästi saatavilla organisaation tai tieteenalan digitaalisessa arkistopalvelussa. Otetaan huomioon myös ne yksittäiset julkaisut, jotka ovat avoimesti saatavilla, vaikka itse sarja ei olisikaan avoimesti saatavilla.
- 9 ei tietoa onko julkaisu Open access -julkaisu.

Open access -tiedon selvittäminen

- Tietoja kerätään ja raportoidaan eri organisaatioissa eri metodeilla
- Julkaisujen open access -statuksen selvittäminen yksitellen
 - Lähtökohtana esim. tutkijan ilmoittama tieto
 - Vaatii paljon työtä
- Ulkoisten tietolähteiden hyödyntäminen
 - Julkaisukanavan perusteella tehty automaattinen tunnistaminen (esim. OA-lehtien tunnistaminen DOAJ:in listan pohjalta)
 - Julkaisuarkistoon tallennettujen julkaisujen perusteella tehty tunnistaminen
 - Tietolähteet eivät kattavia
- Kummassakin mallissa omat haasteensa ja rajoituksensa

Mihin OA-tietoa tarvitaan?

- Avointen julkaisujen tunnistaminen ja löytäminen
- Avoimen saatavuuden monitorointi
 - Tällä hetkellä ei luotettavaa kokonaiskuvaa
 - Tutkimusrahoittajat saattavat edellyttää julkaisujen avoimuutta, esim. monet EU-hankkeet, [Suomen Akatemia](#)
 - Open access ja yliopistojen rahoitusmalli?
- OA-julkaisujen kirjoittajamaksujen seuranta ja hallinnointi?
 - Maksuliikennettä hoidetaan monissa Euroopan maissa (etenkin Iso-Britannia) keskitetysti esim. yliopiston tasolla
 - Suomessa alustava selvitystyö parhaillaan käynnissä Avoin tiede ja tutkimus -hankkeen puitteissa
 - Olisiko tietojen keruussa ja/tai maksuliikenteen hallinnoinnissa mielekästä hyödyntää tutkimustietojärjestelmiä?

Kehittämistarpeita

- Tarvitaan mahdollisimman selkeä ja yksiselitteinen open access -määritelmä
- Tiedonkeruun open access -tiedon kategorisointi kaipaa selkiyttämistä
- Tietosisältöjä (mm. julkaisujen verkko-osoitteet) olisi hyvä raportoida nykyistä kattavammin
- OA-tietojen keruuseen ja tarkistamiseen liittyvät prosessit kaipaavat pohdintaa
- Mahdolliset kirjoittajamaksujen hallinnointiin liittyvät tarpeet?

Ehdotus open access –määritelmäksi (1)

- ATT-vaikuttavuusselvitystyöryhmän ehdotus Open Access-määritelmäksi (<https://confluence.csc.fi/pages/viewpage.action?pageId=45389145>)
 - Julkaisu on Internetin kautta kokonaisuudessaan ilmaiseksi ja esteettömästi luettavissa, tulostettavissa ja kopioitavissa vähintään yksityiseen käyttöön
 - Julkaisu on saatavilla joko välittömästi kustantajan palvelussa tai viimeistään kustantajan määrittelemän embargoajan jälkeen rinnakkaistallennettuna organisaatio- tai tieteenalakohtaisessa julkaisuarkistossa

Ehdotus open access –määritelmäksi (2)

- Julkaisu on vapaasti saatavilla pysyvästi sellaisessa joko kustantajan tai tutkimusorganisaatioiden tarjoamassa palvelussa, joka mahdollistaa julkaisujen kuvailutietojen haravoinnin ja sisällön indeksoinnin muihin hakupalveluihin sekä tukee julkaisuihin viittaamista ja linkittämistä pysyviin tunnisteisiin (DOI, URN, Handle) pohjautuvilla verkko-osoitteilla
- Julkaisun vapaasti saatavilla oleva versio on julkaisusopimuksesta tai kustantajan politiikasta riippuen joko tekijän viimeinen oma rinnakkaistallennettu versio tai kustantajan palvelussa ilmestynyt lopullinen versio

Open access –määritelmä: lisäkysymyksiä

- Jatkossa tulisi myös pohtia seuraavia lisäkysymyksiä:
 - Pitäisikö rinnakkaistallenteiden maksimiembargo määritellä (esim. 12-24 kk tieteenalasta riippuen)?
 - Pitäisikö määritellä minimilisenssi (esim. CC BY-NC-ND)?
 - Pitäisikö kaikki julkaisut joka tapauksessa rinnakkaistallentaa organisaation omaan julkaisuarkistoon (joko tekijän toimesta tai siten, että ne - jos mahdollista - siirretään automaattisesti kustantajan palvelusta julkaisuarkistoon)?

Hyvin alustava ehdotus tiedonkeruun uusiksi open access -kategorioiksi...

- Lähtökohta: tieto raportoidaan vain open access -julkaisuista – ei erillistä ”ei open access -julkaisu”-kategoriaa
 - 0 – Ei vastausta
 - 1 – Open access -julkaisukanavassa ilmestynyt julkaisu
 - 2 – Hybridijulkaisukanavassa ilmestynyt open access -julkaisu
 - 3 – Rinnakkaistallennettu julkaisu
- Jaottelu ei ota kantaa siihen, liittyykö avoimuuteen esim. kirjoittajamaksuja (kategoriat 1 ja 2)
- Kategorioiden 1 ja 2 julkaisut voidaan myös rinnakkaistallentaa (kategoria 3), eli tältä osin julkaisu voi kuulua samalla kertaa kahteen kategoriaan
 - Aiheuttaako osittainen päällekkäisyys teknisiä ongelmia?

Muuta pohdittavaa

- Pitäisikö OA-julkaisuille aina raportoida OA-versioon johtava linkki?
 - Mahdollistaisi tietojen verifiointin ja pääsyn itse julkaisuun
 - Linkit sekä kustantajan palvelussa ilmestyneeseen versioon (perustuu yleensä DOI:hin) että rinnakkaistallennettuun versioon (perustuu esim. URN:iin tai Handleen)?
- Missä vaiheessa julkaisut raportoidaan? Miten raportoinnissa toimitaan rinnakkaistallennettujen julkaisujen embargojen kanssa?
- Olisiko open access -julkaisujen tietoja mielekästä tarkistaa ulkoisista lähteistä myös keskitetysti kansallisella tasolla?
- Mahdolliset kirjoittajamaksujen seurantaan liittyvät tiedontarpeet?
 - Esim. tieto siitä onko julkaisusta maksettu kirjoittajamaksu / onko organisaatio maksanut sen?
 - Miltä osin voitaisiin hyödyntää julkaisukanavatason tietoja?

Kiitos!

Jyrki.ilva@helsinki.fi